

Μακεδονικά

Τόμ. 35 (2006)

Υπότροφοι από τον Καζά Βοδενών (Εδέεσης)
[IOANNA T. TIMOTHEADOU, Scholars from Kazas
Vodenon]

I. T. Τιμοθεάδου

doi: [10.12681/makedonika.13](https://doi.org/10.12681/makedonika.13)

Copyright © 2014, I. T. Τιμοθεάδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τιμοθεάδου I. T. (2011). Υπότροφοι από τον Καζά Βοδενών (Εδέεσης) [IOANNA T. TIMOTHEADOU, Scholars from Kazas Vodenon]. *Μακεδονικά*, 35, 267–281. <https://doi.org/10.12681/makedonika.13>

ΥΠΟΤΡΟΦΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΖΑ ΒΟΔΕΝΩΝ (ΕΔΕΣΣΗΣ)

Με την ίδρυση το 1870 της Βουλγαρικής Εξαρχίας (Βουλγαρική σχισματική εκκλησία), οι χριστιανοί της Μακεδονίας χωρίστηκαν σε Πατριαρχικούς (Έλληνες) και σε Εξαρχικούς (Βουλγάρους). Η βουλγαρική προπαγάνδα χρησιμοποιούσε όλα τα μέσα για να προσηλυτίσει στην Εξαρχία τους σλαβόφωνους τους οποίους θεωρούσε Βουλγάρους, ενώ αυτοί στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν Έλληνες. Ο αγώνας διεξήχθη κυρίως σε εκπαιδευτικό και εκκλησιαστικό πεδίο, και η Βουλγαρική κυβέρνηση διαθέσε τεράστια ποσά για να ιδρύσει σχολεία στη Μακεδονία και από πολύ νωρίς και στα Βοδενά. Το ελληνικό κράτος προ του κινδύνου της βουλγαρικής διείσδυσης επιδοτούσε τα ελληνικά σχολεία της σκλαβωμένης Μακεδονίας μέσω του «*Συλλόγου προς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*» κατά το διάστημα 1869-1886, και από το 1887 και μετά μέσω της «*Ἐπιτροπῆς προς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας*». Η πληρωμή των εκπαιδευτικών και των υποτρόφων σπουδαστῶν και μαθητῶν γινόταν ἀνά τετραμηνία με ἀπόδειξη, και τέτοιες ἀποδείξεις, με ωραίες ελληνικές σφραγίδες των σχολείων, υπάρχουν πολλές στους σχετικούς φακέλους του Ἱστορικοῦ Ἀρχείου ΥΠΕΞ¹. Ο Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ως Πρόεδρος του «*Συλλόγου προς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*» σε ἐκθεσή του την 11η Μαρτίου 1888 προς το Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τονίζει: ... *Κράτιστον δὲ τῶν ἡμετέρων ὄπλων εἶναι ἢ δι' ὑποτροφῶν παρασκευῆ ἱερέων, διδασκάλων καὶ ἄλλων ἐγχωρίων πρακτόρων...*².

Σε ἔγγραφο του Προξένου Θεσσαλονίκης Γ. Δοκού της 24.8.1888³ Πρὸς τὸν Κύριον Πρόεδρον τῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας Ἐπιτροπῆς ἀναφέρει: *Κατόπιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 912 καὶ ἀπὸ 18 Ἰουλίου ἐγγράφου μου ἀποστέλλω ὑμῖν συνημμένως ὡδε τὸν ὑποσχεθέντα ἔλεγχον τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Βερροῖα, Βοδενοῖς, Γεβγελῆ καὶ Στρουμνίτση ἡμετέρων ὑποτρόφων, ὃν κατήρτισα ἐκ προσφάτως διαβιβασθέντων μοι μερικῶν ἐλέγχων ἐξ ἐκάστης τῶν μνημονευθεισῶν πόλεων. Ἐκ τοῦ ἐλέγχου τούτου προκύπτει ὅτι οἱ μὲν ἐν Βερροῖα 4 ὑπότροφοι θὰ μείνωσιν οἱ αὐτοὶ τῆς κατὰ τὸ ἀπιὸν σχολικὸν ἔτος, διότι, ὡς μὲ ἐπληροφόρησαν, θὰ σχηματισθῆ καὶ Γ' Γυμνασιακὴ τάξις ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ἐκ δὲ τῶν 10 ἐν Βοδενοῖς*

1. Τιμόθεος Τιμοθεάδης, «Σφραγίδες του Καζά Βοδενών (Εδέσσης), ντοκουμέντα της εκπαιδευτικῆς και εθνικῆς δραστηριότητος», περ. *Εδεσσηνός* 2 (Εδεσσα 2001).

2. Ἐκθεσις Κωνσταντῖνου Παπαρρηγόπουλου τῆς 11.3.1888 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, Φ. 1888/ΑΑΚ/Α', Ι.Α.Υ.Ε.

3. Ἐγγραφοῦν Προξένου Θεσσαλονίκης Γ. Δοκού, Ἄρ. Πρωτ. 1132/24.8.1888, πρὸς τὸν Κύριον Πρόεδρον τῆς «Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας Ἐπιτροπῆς», Φ. 1889/ΑΑΚ/Α', Ἐκπαιδευτικὰ χορηγήματα, Ι.Α.Υ.Ε.

δύο παύονται ύποτροφίας ως μη προβιβασθέντες, έπομένως θ' αντικατασταθῶσι διὰ δύο ἄλλων. Έκ τῶν 6 ἐν Γεβγελῆ οἱ τρεῖς πρῶτοι ἀπολύονται καὶ οὗτοι δὲ θ' αντικατασταθῶσι διὰ τριῶν ἄλλων. Τέλος ἐκ τῶν 9 ἐν Στρουμνίτση τῆς μὲν Καλλιόπης Νικολάου, περὶ ἧς ἐγένετο ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 566 καὶ ἀπὸ 29 παρελθόντος Ἰουλίου ἐγγράφου ὑμῶν, ἀποσυρθείσης κατὰ Ἀπρίλιον παρελθόντα, δύο δὲ ἀποκλειομένων τῆς ὑποτροφίας ὡς ἀπροβιβάστων, αἱ θέσεις αὐτῶν θ' ἀναπληρωθῶσι διὰ τριῶν ἄλλων. Ἡ κατάσταση τῶν ἀποσυρομένων ἢ παυομένων ὑποτρόφων γίνεται καθ' ἃ ἔγραψα πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1045 καὶ ἀπὸ 11 λήγοντος μηνός.

Στο Ιστορικό Αρχεῖο του ΥΠΕΞ υπάρχουν αποδείξεις πληρωμῆς σε οκτώ υποτρόφους του σχολικῆς ἔτους 1888-1889 καὶ μιας υποτρόφου του σχολικῆς ἔτους 1899-1900 ἀπὸ τα Βοδενά⁴:

1) Ευστάθιος Στουγιαννάκης, μαθητῆς Α' τάξεως του Γυμνασίου, λαμβάνει ὑποτροφία 1 οθωμανική λίρα ἀνά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο, Μάιο-Ιούνιο, Ιούλιο-Αύγουστο 1889, με ἀντίστοιχη ἀπόδειξη κάθε διμήνου, την οποία υπογράφει ο λαβῶν καὶ ο Πρόξενος Γ. Δοκός καὶ ἔχει τη σφραγίδα τῆς Σχολικῆς Εφορείας (ιδέ φωτοτυπίες ἀποδείξεων).

Ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης γεννήθηκε στην Ἐδεσσα το 1876. Σπούδασε στην ἀρχὴ στο Διδασκαλεῖο Θεσσαλονίκης δάσκαλος, καὶ ἀργότερα στη Φιλοσοφικὴ Σχολὴ του Πανεπιστημίου Αθηνῶν. Παντρεύτηκε τὴ Μαρία Κολιούσκα, Νηπιαγωγὸ καὶ ἀπέκτησαν δύο παιδιά, τον Δημήτριο, που ἔγινε Φιλολόγος, καὶ τον Αλέξανδρο, Μαθηματικὸ-Τυπογράφο. Εκλέχθηκε δύο φορές Βουλευτῆς Πέλλας (1915, 1920). Πέραν των πολλῶν ἀρθρῶν του ἔγραψε δύο βιβλία: *Ἡ Ἱστορία τῆς Ναούσης 1925* καὶ *Ἡ Ἐδεσσα ἢ Μακεδονικὴ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ 1932*. Με τὸ τελευταῖο βιβλίο ἀνακηρύχθηκε διδάκτορας τῆς Φιλολογίας. Υπήρξε σημαντικὴ προσωπικότητα τῆς Εδέσσης, Ναούσης καὶ Θεσσαλονίκης ὅπου πέθανε στις 14.3.1939.

2) Προκόπιος Βαλταδώρος, μαθητῆς Α' τάξεως Γυμνασίου, λαμβάνει ὑποτροφία 1 οθωμανική λίρα ἀνά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο, Μάιο-Ιούνιο, Ιούλιο-Αύγουστο 1889, με ἀντίστοιχη ἀπόδειξη κάθε διμήνου, την οποία υπογράφει ο λαβῶν καὶ ο Πρόξενος Γ. Δοκός καὶ ἔχει τη σφραγίδα τῆς Σχολικῆς Εφορείας.

Ο Προκόπιος Βαλταδώρος παντρεύτηκε τὴν Ανδρομάχη, ἀδελφὴ του Γεωργίου Στουγιαννάκη καὶ ἀπέκτησαν τρία παιδιά, τον Σοφοκλή, τον Αναστάσιο (ἔγινε δάσκαλος) καὶ τὴν Αναστασία υἱὸς τῆς οποίας εἶναι ο Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Καρβουνιάρης στην Ορθόδοξη Εκκλησία του Λονδίνου.

3) Νικόλαος Πετρίτσης, μαθητῆς τῆς Α' τάξεως Γυμνασίου, λαμβάνει ὑποτροφία 1 οθωμανική λίρα ἀνά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο,

4. Ο.π., Μακεδονία, Φ. 1889/ΑΑΚ/Α', Ι. Α.Υ.Ε.

Μάιο-Ιούνιο, Ιούλιο-Αύγουστο 1889, με αντίστοιχη απόδειξη κάθε δίμηνο, την οποία υπογράφει ο λαβών και ο Πρόξενος Γ. Δοκός και έχει τη σφραγίδα της Σχολικής Εφορείας.

4) Ιωάννης Στογιάνου, μαθητής της ΣΤ΄ τάξεως του Αστικού Σχολείου λαμβάνει υποτροφία 1 οθωμανική λίρα ανά διμηνία τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο, Μάιο-Ιούνιο, Ιούλιο-Αύγουστο 1889, επίσης με αποδείξεις υπογραφόμενες από τον λαβόντα και τον Πρόξενο Γ. Δοκό, και με σφραγίδα.

5) Ελένη Κούση Τάση, μαθήτρια της Δ΄ τάξεως του Παρθεναγωγείου, λαμβάνει υποτροφία 1 οθωμανική λίρα ανά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο, Μάιο-Ιούνιο, Ιούλιο-Αύγουστο 1889, με αντίστοιχη απόδειξη κάθε δίμηνο, την οποία υπογράφει η λαβούσα και ο Πρόξενος Γ. Δοκός, και έχει τη σφραγίδα της Σχολικής Εφορείας.

6) Κωνσταντίνος Μπουδάτσος, μαθητής της ΣΤ΄ τάξεως του Αστικού Σχολείου, λαμβάνει υποτροφία 1 οθωμανική λίρα ανά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο και Ιούλιο-Αύγουστο 1889, με αντίστοιχη απόδειξη κάθε δίμηνο, την οποία υπογράφει ο λαβών και ο Πρόξενος Γ. Δοκός, και έχει τη σφραγίδα της Σχολικής Εφορείας.

7) Δημήτριος Πούλκος, μαθητής Β΄ τάξεως Γυμνασίου, λαμβάνει υποτροφία 1 οθωμανική λίρα ανά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο 1889, με απόδειξη την οποία υπογράφει ο λαβών και ο Πρόξενος Γ. Δοκός, και έχει τη σφραγίδα της Σχολικής Εφορείας.

8) Μιχαήλ ΠαπαΓρηγορίου, μαθητής Γ΄ Γυμνασίου, λαμβάνει υποτροφία 1 οθωμανική λίρα ανά διμηνία, τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο 1889, με απόδειξη την οποία υπογράφει ο λαβών και ο Πρόξενος Γ. Δοκός, και είναι σφραγισμένη με τη σφραγίδα της Σχολικής Εφορείας.

9) Αναστασία Βαλταδώρου εκ Βοδενών, υπότροφος παρά τῷ Ἑλληνικῷ Παρθεναγωγείῳ Θεσσαλονίκης, ἔλαβε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης υποτροφία τῆς Α΄ τετραμηνίας τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1899-1900 2 οθωμανικὲς λίρες, με ἀπόδειξη τὴν ὁποία υπογράφει ἡ ὑπότροφος, ἡ Διευθύντρια Ελένη Μπουκουβάλα ὅτι φοιτᾷ τακτικὰ καὶ θεωρεῖ ὁ Πρόξενος Ε. Ευγενιάδης.

Ὁ Πρόξενος Θεσσαλονίκης Λάμπρος Κορομηλάς σε ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὴν Αἰκατερίνη Λασκαρίδου, Πρόεδρον τοῦ Εκπαιδευτικοῦ τμήματος τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, υποδεικνύει τὴν Αναστασία Κ. Καλαϊτζή ἀπόφοιτον τῆς Γ΄ τάξεως τοῦ Παρθεναγωγείου Θεσσαλονίκης ὡς ὑπότροφον τοῦ Διδασκαλείου Νηπιαγωγῶν ποῦ διευθύνει ἡ Αἰκ. Λασκαρίδου στὴν Ἀθήνα καὶ σημειώνει συγχρόνως ...ἐκτὸς τῆς ὁρισθείσης ἤδη Ὀλγας Ἀντωνίου ἐκ Βοδενῶν...⁵.

5. Ἐπιστολὴ Προξένου Λάμπρου Κορομηλά πρὸς τὴν Αἰκ. Λασκαρίδου, Πρόεδρον τῆς Ἐνώσεως Ἑλληνίδων Ἐκπαιδευτικῶν, 7.9.1905, Φ. 1905/ΑΑΚ/Η΄, Ι.Α.Υ.Ε.

10) Όλγα Αντωνίου εκ Βοδενών, υπότροφος στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Αθηνών που διευθύνει η Αικ. Λασκαρίδου, όπως προκύπτει από επιστολή του Προξένου Λ. Κορομηλά στις 7.9.1905 προς την Αικ. Λασκαρίδου⁶.

11) Για τις μαθήτριες της Β΄ τάξεως Γυμνασίου Αφροδίτη Γάτσου και Καλλιόπη Τουσίμπτση, ο Αθανάσιος Φράγκος με επιστολή του προς το Προξενείο Θεσσαλονίκης στις 7.9.1905 παρακαλεί να προσληφθούν υπότροφοι για να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του Παρθεναγωγείου Θεσσαλονίκης⁷. Η Αφροδίτη Γάτσου αργότερα πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες ως δασκάλα στο Παρθεναγωγείο Βοδενών.

Σε άλλο σημείο της τρισέλιδης επιστολής του ο Φράγκος σημειώνει: *Είναι άκομη ανάγκη να χορηγηται και εις άπόρους μαθητάς τών ένταυθα σχολείων τετράλιρος τουλάχιστον ύποτροφία, διότι μεγάλη ένδεια μαστίζει την πόλιν (Βοδενά) και τά χωρία άπόρροια ούσα τών άντιξόων περιστάσεων, και πολλοι νέοι καιπερ θέλοντες να μάθωσιν όλίγα περισσότερα γράμματα άποσύρονται και έπιδίδονται εις τέχνας διότι δέν δύνανται οί γονεΐς των να τούς συντηρήσωσι...⁸.*

Ο Αθανάσιος Φράγκος στη μυστική αλληλογραφία του με το Εθνικό Κέντρο χρησιμοποιούσε συνήθως το ψευδώνυμο «Παρμενίων». Το Κέντρο Αμύνης Βοδενών αποτελείται από την τριανδρία Δημ. Ι. Ρίζος, Ιατρός (Πρόεδρος), Αθανάσιος Φράγκος, Καθηγητής (Γραμματεύς) και Ι. Χατζηνίκος, Βιομήχανος (Ταμίας). Η ανέκδοτη εισέτι αλληλογραφία του Αθανασίου Φράγκου είναι πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την εκπαιδευτική και εθνική δραστηριότητα των Βοδενών την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, από την οποία αναδύεται η ηγετική του φυσιογνωμία στα εκπαιδευτικά ζητήματα και τις εθνικές κινητοποιήσεις των Βοδενών. Ο Αθαν. Φράγκος γεννήθηκε το 1856, το 1889 νυμφεύτηκε την εκ Θεσσαλονίκης δασκάλα Μαριγούδα Πέτρου με την οποία απέκτησε έξι παιδιά. Πλήρες βιογραφικό σημείωμα για τον Αθαν. Φράγκο δεν υπάρχει παρά μόνο διάσπαρτες αναφορές στο πολυσχιδές έργο του. Ο Αθαν. Φράγκος διευθύνει το ημιγυμνάσιο Βοδενών επί τριάντα περίπου χρόνια ... *δεξιώς και πολλαχώς εύεργετήσας την σπουδάζουσα νεολαία*, όπως αναφέρει ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης⁹. Το Ημιγυμνάσιο Βοδενών λειτούργησε μέχρι το σχολικό έτος 1914-1915 και με την προσθήκη κάθε χρόνο μιας τάξης έφτασε το σχολικό έτος 1917-1918 σε πλήρες Εξατάξιο Γυμνάσιο.

6. Ό.π.

7. Έγγραφο Αθανασίου Φράγκου της 7.9.1905 εκ της Μητροπόλεως Βοδενών προς τόν Προξενειόν Θεσσαλονίκης, Φ. 1905/Β/29.5., Ι.Α.Υ.Ε.

8. Ό.π.

9. Ευστάθιος Στουγιαννάκης, *Έδεσσα ή Μακεδονική έν τη ιστορία*, Έκδοσις Τύποις Ε. Ι. Στουγιαννάκη, Θεσσαλονίκη 1932 (επανέκδοση από τη Λαογραφική Εταιρεία, Έδεσσα 2001).

12) Λιλή Βλάχου, γεννήθηκε στα Βοδενά το 1886, όπου τελειώνει το Παρθεναγωγείο με Άριστα. Ακολουθώντας με υποτροφία, μετά τετραετή φοίτηση στο Αρσάκειο Αθηνών, διορίζεται το 1904 διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Βοδενών¹⁰. Παράλληλα με το εκπαιδευτικό έργο της πρόσφερε και τις υπηρεσίες της ως Γραμματεύς στην «*Ἄγαθοεργὸ Ἀδελφότητα Δεσποινῶν Ἐδέσσης*» που ιδρύθηκε την ίδια χρονιά¹¹. Αφού δίδαξε για λίγο χρονικό διάστημα και στη Στρωμνίτσα, ο Πρόξενος Λάμπρος Κορομηλάς τη μετέθεσε στη Θεσσαλονίκη όπου ανέλαβε ως διευθύντρια του Υποδιδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης, γιατί ήταν πολύ δραστήρια και την ήθελε συνεργάτη του. Οι Βούλγαροι θορυβημένοι από το μεγάλο εκπαιδευτικό και εθνικό της έργο, πλήρωσαν τον τουρκαλβανό καβάση του Οικοτροφείου του Παρθεναγωγείου, ονόματι Αμπεντίν, ο οποίος τη δολοφόνησε μέσα στο Παρθεναγωγείο τη νύχτα της 30ῆς Οκτωβρίου 1909. Η κηδεία της έγινε στη Θεσσαλονίκη πάνδημη και την έκλαψε όλη η Ελληνική κοινότητα της πόλης και οι διαμένοντες στη Θεσσαλονίκη Εδεσσαίοι¹².

Την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα και μέχρι το 1912, το Ελληνικό κράτος ίδρυσε Οικοτροφεία για τη μόρφωση και περίθλαψη *τῶν τέκνων ἀνδρῶν πεσόντων ἐν Μακεδονίᾳ ἢ δολοφονηθέντων ὑπὸ Βουλγάρων ἢ προσηνεγόντων τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ πολλὰς καὶ ποικίλας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας*¹³.

Ἐτσι λειτούργησαν τα Οικοτροφεία Γενιτσῶν¹⁴, Βοδενῶν¹⁵, Στρωμνίτσης¹⁶, Γευγελῆς¹⁷, Σερρών¹⁸, Αλιστράτης¹⁹, Πετρίτσης²⁰. Τα Οικοτροφεία αυτά παρείχαν στέγη, τροφή και η διδασκαλία των μαθημάτων γινόταν εντός του Οικοτροφείου, ενώ το Εθνικό Οικοτροφείο Αθηνῶν²¹ παρείχε στους υπο-

10. Ιωάννα Τ. Τιμοθεάδου, «Οικοτροφεία Θηλέων μέχρι το 1912», περ. *Εδεσηνός* 2 (Ἐδεσσα 2001).

11. Ἀγγελικὴ Μεταλληνοῦ-Τσιώμου, *Λεῖψωμα Ἀγῶνος* (1900-1912), Θεσσαλονίκη 1931.

12. *Ο.π.*

13. Ἐγγραφοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν μὲ θέμα Οἰκοτροφεία, τὴν 1.5.1906, Φ. 1906/Α/23, Ι.Α.Υ.Ε. (στο ἐξῆς: *Ἐγγραφοὶ* καὶ *Οἰκοτροφεία Ἐσωτερικοῦ: Γενιτσῶν, Βοδενῶν, Στρωμνίτσης, Γευγελῆς, Σερρών, Ἀλιστράτης, Πετρίτσης*, Φ. 1912/ΑΑΚ/Γ', Ι.Α.Υ.Ε. (στο ἐξῆς: *Οἰκοτροφεία Ἐσωτερικοῦ*).

14. Βλ. *Οἰκοτροφεία Ἐσωτερικοῦ, ὁ.π.* καὶ Τιμόθεος Τιμοθεάδης, «Το Οἰκοτροφείο Γενιτσῶν», περ. *Φίλιππος* 5 (1993).

15. *Οἰκοτροφεία Ἐσωτερικοῦ, ὁ.π.* καὶ Τιμόθεος Τιμοθεάδης, «Το Οἰκοτροφείο Βοδενῶν», Εφημ. *Εδεσσαϊκὴ* 10-23.4.1997, Ἐδεσσα (στο ἐξῆς: «Οἰκοτροφείο Βοδενῶν»).

16. *Οἰκοτροφεία Ἐσωτερικοῦ, ὁ.π.*

17. *Ο.π.*

18. *Ο.π.*

19. *Ο.π.*

20. *Ο.π.*

21. Ἐθνικὸν Οἰκοτροφεῖον ἐν Ἀθήναις (1907-1913), Στατιστικὸς πίναξ τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Οἰκοτροφείῳ κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1909-1910 Οἰκοτρόφων, Φ. 1910/ΒΓ/53, Ι.Α.Υ.Ε. καὶ Τιμόθεος Τιμοθεάδης, «Ἐθνικὸν Οἰκοτροφεῖον Αθηνῶν», Εφημ. *Εδεσσαϊός* (1.7.1997), Ἐδεσσα.

τρόφους στέγη και τροφή και φοιτούσαν σε Σχολεία, στο Διδασκαλείο, στο Πανεπιστήμιο. Το ίδιο γινόταν με το Οικοτροφείο Θηλέων Θεσσαλονίκης για υπότροφες δασκάλες-νηπιαγωγούς²², και το Οικοτροφείο Αρρένων Θεσσαλονίκης για υποτρόφους δασκάλους, και τα δύο δε Οικοτροφεία στεγάζονταν σε ενοικιαζόμενα κτίρια²³.

13) Η Μαρία Νικολάου από το Μεσημέρι Βοδενών σπουδάζει Νηπιαγωγός και είναι το 1906 υπότροφος του Ελληνικού Οικοτροφείου Θηλέων, αναφέρονται επίσης μία υπότροφος από τη Βέροια και πέντε από τα Γενισιά το ίδιο σχολικό έτος 1906-1907²⁴.

Υπότροφοι του Καζά Βοδενών στο Εθνικό Οικοτροφείο Αθηνών κατά το σχολικό έτος 1909-1910²⁵:

14) Χρήστος Ιωαννίδης, από το Ποζάρτσκο (Πόζαο ή Λουτράκι), ετών 12 Γ΄ Δημοτικού, χρονολογία εγγραφής 27 Δεκεμβρίου 1908, με α/α στον πίνακα το 5, και στη στήλη παρατηρήσεις: *Ο πατήρ αυτού έδολοφονήθη υπό Βουλγάρων* (ο πίνακας αναφέρει 125 υποτρόφους).

15) Ιωάννης Παπαδημητρίου, από Μπάχοβον (Πρόμαχοι), ετών 12, Ε΄ Δημοτικού, χρονολογία εγγραφής 10 Σεπτεμβρίου 1907, α/α στον πίνακα 15. *Ο πατήρ αυτού παραμένει ως ίερεύς εις τό χωρίον του.*

16) Πέτρος Χρηστίδης, από Πρεμποδίστα (Σωσάνδρα), ετών 13, Ε΄ Δημοτικού, χρονολογία εγγραφής 23 Νοεμβρίου 1907, α/α στον πίνακα 16.

17) Δημήτριος Καπετανόπουλος, από Κατράνιτσα (Πύργοι), ετών 17, Β΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 13 Σεπτεμβρίου 1908, α/α στον πίνακα 50, είναι ορφανός πατρός. Έγινε αξιωματικός κι έφθασε τον βαθμό του Στρατηγού.

18) Χρήστος Μάρκου, Τρέσεν (Όρμα), ετών 14, ΣΤ΄ Δημοτικού, χρονολογία εγγραφής 14 Σεπτεμβρίου 1907, α/α 55, *ο πατήρ αυτού παραμένει εις τό χωρίον.*

19) Αθανάσιος Τσάμης, Βοδενά, ετών 15, Γ΄ Δημοτικού, χρονολογία εγγραφής 3 Νοεμβρίου 1907, α/α 57. *Ο πατήρ αυτού παραμένει ως διδάσκαλος εις Βοδενά.*

20) Ιωάννης Σεραφείμ, Γραμματίκοβον (Κάτω Γραμματικών), ετών 16, Α΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 11 Νοεμβρίου 1907, α/α 67. *Ο πατήρ αυτού έφρονεύθη άγωνιζόμενος έν Μακεδονία. Τον έχει στεφανώσει ο Κων-*

22. Βλ. σημ. 10 και Τιμόθεος Τιμοθεάδης, «Ελληνικό οικοτροφείο Θηλέων Θεσσαλονίκης 1906», Ανακοίνωση στο *ΙΘ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας 29-31.5.1998*, Α.Π.Θ. (στο εξής: «Οικοτροφείο Θηλέων Θεσσαλονίκης»).

23. *Έγγραφον, ό.π.*

24. Τιμοθεάδης, «Οικοτροφείο Θηλέων Θεσσαλονίκης», *ό.π.*

25. *Οίκοτροφεία Έσωτερικού, ό.π.* (σημ. 13) Τιμοθεάδης, «Οικοτροφείον Βοδενών», *ό.π.* (σημ. 15).

σταντίνος Μαζαράκης (Ακρίτας), κι αργότερα έγινε αξιωματικός κι έφθασε τον βαθμό του Συνταγματάρχου.

21) Αθανάσιος Αθανασίου, Πρεμπόδιστα (Σωσάνδρα), ετών 16, Α΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 24 Σεπτεμβρίου 1907, α/α 70. *Ο πατήρ αυτού παραμένει εις τὸ χωρίον του.*

22) Μιχαήλ Γρ. Βαλιώζης, Γραμματίκοβον (Κάτω Γραμματικών), ετών 19, Β΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 16 Ιανουαρίου 1908, α/α 87. *Ο πατήρ αυτού παραμένει εις τὸ χωρίον του.*

23) Νικόλαος Τσιπλάκης, Όσσιανη (Αρχάγγελος), ετών 16, Α΄ Γυμνασίου χρονολογία εγγραφής 16 Ιανουαρίου 1908, α/α 93, ορφανός πατρός.

24) Λάζαρος Παπαευαγγέλου, Όστροβον (Αρνισσα), ετών 17, Α΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 16 Ιανουαρίου 1908, α/α 94.

25) Χρήστος Ιωάννου, Μεσημέριον, ετών 17, Β΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 1 Σεπτεμβρίου 1908, α/α 97. *Ο πατήρ αυτού παραμένει ὡς διδάσκαλος εις τὸ χωρίον του.* Ο Χρήστος Ιωάννου έγινε αξιωματικός και έφθασε τον βαθμό του στρατηγού.

26) Γεώργιος Παράσχου, Κατράνιτσα (Πύργοι), ετών 19, Δ΄ Γυμνασίου, χρονολογία εγγραφής 16 Ιανουαρίου 1908, α/α 101. *Ο πατήρ αυτού έδολοφονήθη ὑπὸ Βουλγάρων.* Ο Γεώργιος Παράσχου σπούδασε Ιατρική και άνοιξε Χειρουργική Κλινική στην Έδεσσα.

Κατάλογος Μαθητῶν Οικοτροφείου Βοδενῶν το σχολικόν έτος 1910-1911²⁶

<i>α/α</i>	<i>Ονοματεπώνυμον</i>	<i>Ηλικία</i>	<i>Πατρίς</i>	<i>Τάξεις</i>
1.	Ιωάννης Ευαγγέλου	8	Τσερκόβιανη	Α΄
2.	Βασίλειος Παπαδημητρίου	10	»	Β΄
3.	Ιωάννης Τσίτσης	10	Πόδος	Γ΄
4.	Ευστάθιος Κίτσου	14	»	ΣΤ΄
5.	Χρήστος Μπίνου	9	Μεσημέριον	Γ΄
6.	Κωνσταντίνος Γιαννάκης	14	»	ΣΤ΄
7.	Αναστάσιος Αθανασίου	15	»	ΣΤ΄
8.	Χρήστος Παπαγεωργίου	12	Μπάχοβον	Δ΄
9.	Χρήστος Παπαοικονόμου	11	»	Δ΄
10.	Ζαχαρίας Δερούλης	13	»	Δ΄
11.	Πασχάλης Κανέλης	10	»	Γ΄
12.	Νικ. Παπαδημητρίου	16	»	Α΄
13.	Χρήστος Αθανασίου	11	»	Α΄
14.	Χρήστος Παπαδημητρίου	11	Έδεσσα	Ε΄

26. *Οικοτροφεία Έσωτερικοῦ, ό.π. (σημ. 13) Τιμοθεάδης, «Οικοτροφείον Βοδενῶν», ό.π. (σημ. 15).*

15.	Νικόλαος ΧατζηΓιώσης	12	»	Ε΄
16.	Γεώργιος Παπαδόπουλος	13	»	Ε΄
17.	Ιωάννης Χρήστου	12	Όστροβον	Ε΄
18.	Αντώνιος Αθανασίου	16	»	Α΄
19.	Παρίσης Σωτηρίου	15	Νησίον	Ε΄
20.	Τρύφων Γιώντης	11	»	Γ΄
21.	Γεώργιος Κωνσταντίνου	17	Τσερνέσιβον	ΣΤ΄
22.	Ιωάννης Πετρίδης	10	Τρέσινον	Β΄
23.	Αθανάσιος Ευσταθίου	12	Πριπίδηστα	Ε΄
24.	Ιωάννης Τρύφωνος	15	Στράιστα	Ε΄
25.	Τρύφων Παναγιώτου	12	»	Γ΄
26.	Σταύρος Δάφου	10	Γραμματίκοβον	Γ΄
27.	Κωνσταντίνος Γιάντσης	10	Στρούπινον	Γ΄
28.	Χρήστος Κωνσταντίνου	12	»	Β΄
29.	Δημήτριος Λαζαρίδης	11	Γευγελή	Γ΄
30.	Κώστας Δημητρίου	12	Προφ. Ηλία	Ε΄
31.	Αθανάσιος Βουδρουσένος	10	Γενισά	Β΄
32.	Σωτήριος Μπόσκου	15	»	Ε΄
33.	Γρηγόριος Καραγιάννης	12	Τέχοβον	Δ΄
34.	Θωμάς Παπακωνσταντίνου	13	Γιάντισστα	Β΄
35.	Ιωάννης Θωμά	8	»	Α΄
36.	Απόστολος Τάνης	15	Κοζούσενη	Β΄
37.	Ευστάθιος Στώϊκος	14	»	Γ΄
38.	Νικόλαος Μπέση	10	Βλάδοβον	Β΄
39.	Αργύριος Νικολάου	12	Κ. Κασάνοβον	Β΄
40.	Νικόλαος Γεωργίου	11	Οσλίνη	Ε΄

Κατάλογος των μαθητών του Οικοτροφείου Εδέσσης κατά το 1911-1912²⁷

<i>α/α</i>	<i>Όνοματεπώνυμον</i>	<i>Ηλικία</i>	<i>Πατρίς</i>	<i>Τάξις</i>
1.	Χρήστος Κρούντσης	11	Έδεσσα	Α΄
2.	Χρήστος Αναστασίου	12	Μπάχοβον	Β΄
3.	Ιωάννης Θωμάς	9	Γιάντισστα	Α΄
4.	Ευάγγελος Γάντσου	11	Έδεσσα	Β΄
5.	Κωνσταντίνος Λιπορλής	10	»	Β΄
6.	Ιωάννης Ευαγγέλου	8	Τσαρκόβιανη	Β΄
7.	Αθανάσιος Σαμαράς	10	Βόλτσηστα	Β΄
8.	Ευάγγελος Γιαννάκης	10	Μεσημέριον	Γ΄

27. Ο.π.

9.	Βασίλειος Παπαδημητρίου	11	Τσαρκόβιανη	Γ´
10.	Χρήστος Κωνσταντίνου	13	Στρούπινο	Γ´
11.	Διονύσιος Γιουρτίδης	12	Βλάδοβο	Γ´
12.	Ιωάννης Μανιάτης	13	Μεσημέριον	Γ´
13.	Δημήτριος Ιωαννίδης	9	Γιαννάκοβο	Γ´
14.	Αναστάσιος Καζάρσκος	10	Έδεσσα	Γ´
15.	Θωμάς Παπακωνσταντίνου	14	Γιάντσηστα	Γ´
16.	Νικόλαος Μπέσης	12	Βλάδοβο	Γ´
17.	Αργύρης Νικολάου	13	Κ. Κοπάνοβο	Γ´
18.	Χρήστος Μπίνου	10	Μεσημέριον	Δ´
19.	Χρήστος Μιλτιάδου	13	Τσαρνέσοβο	Δ´
20.	Νικόλαος Πέτρου	12	Στράϊστα	Δ´
21.	Αναστάσιος Κίτσου	11	Πόδος	Δ´
22.	Κωνσταντίνος Γιάντσης	11	Στρούπινο	Δ´
23.	Γρηγόριος ΠαπαΠαναγιώτου	13	Στράϊστα	Δ´
24.	Ιωάννης Τσίτσης	11	Πόδος	Δ´
25.	Νικόλαος Εμμανουήλ	11	Όσλιανη	Δ´
26.	Πασχάλης Κανέλης	11	Μπάχοβο	Δ´
27.	Τρύφων Γιόντης	12	Νησίον	Δ´
28.	Ευάγγελος Μούνδης	12	Έδεσσα	Δ´
29.	Αθανάσιος Ζαχαριάδης	13	Γάβροβτση	Δ´
30.	Ευστάθιος Στώϊκος	15	Κοζούσση	Δ´
31.	Πασχάλης Χρήστου	11	Μπάχοβο	Δ´
32.	Σταύρος Δάφου	11	Γραμματίκοβο	Δ´
33.	Ζαχαρίας Χερούλης	14	Μπάχοβο	Ε´
34.	Χρήστος ΠαπαΓεωργίου	13	»	Ε´
35.	Χρήστος ΠαπαΟικονόμου	12	»	Ε´
36.	Γρηγόριος Καραγιάννης	13	Τέχοβο	Ε´
37.	Αθανάσιος Μπέτου	15	Τσερνάρεκα	ΣΤ´
38.	Αθανάσιος Ευσταθίου	13	Πριπίδηστα	ΣΤ´
39.	Αποστόλης Τάνης	16	Κοζούσση	ΣΤ´
40.	Παρίσης Σωτηρίου	16	Νησίον	ΣΤ´
41.	Ιωάννης Χρήστου	13	Όστροβο	ΣΤ´
42.	Χρήστος ΠαπαΔημητρίου	12	Έδεσσα	ΣΤ´
43.	Ιωάννης Τρύφωνος	16	Στράϊστα	ΣΤ´
44.	Νικόλαος Μπαΐναλής	16	Όσλιανη	ΣΤ´
45.	Νικόλαος ΧατζηΓιώσης	13	Έδεσσα	ΣΤ´
46.	Βασίλειος ΧατζηΑντωνίου	13	Γενιτσά	ΣΤ´
47.	Σταύρος Ορτζάρσκη	16	Ορτζάρτση	ΣΤ´
48.	Γεώργιος Κωνσταντίνου	18	Τσαρνέσοβο	Α´

49.	Ευστάθιος Κίτσου	15	Πόδος	Α´
50.	Αντώνιος Αθανασίου	17	Όστροβον	Β´
51.	Νικόλαος ΠαπαΔημητρίου	17	Μπάχοβον	Β´
52.	Γεώργιος Μπόσκου	15	Γενιτσά	Β´
53.	Βασίλειος Μπόϊσκου	16	Ζορμπά	Β´
54.	Γεώργιος Ευαγγ. Σόφτσης	15	Τσερναρέκα	Ε´
55.	Κωνσταντίνος Δημητρίου	13	Προφ. Ηλία	Ε´
56.	Αναστάσιος Τουσίμης	17	Βλάδοβον	Β´

Διευθυντής του Οικοτροφείου το σχολικό έτος 1910-1911 είναι ο Χρήστος Τσάμης, ενώ θεωρεί τις καταστάσεις δαπανών, ως Πρόεδρος της Εφορείας, ο Μητροπολίτης Τιμόθεος: Στις καταστάσεις δαπανών αναφέρονται ως προμηθευτές του Οικοτροφείου τα μαγαζιά των Γρηγορίου Νούσκα, Τάση Μάσα, Γρηγορίου Τσίτση, Αδελφών Πίγκα²⁸. Στην τελευταία σελίδα του καταλόγου των μαθητών του Οικοτροφείου γράφει: Πάντες οι μαθηταί σλαβόφωνοι πλην δύο βλαχόφωνοι από Τσερναρέκα, ενώ αναφέρεται επίσης ότι αρκετοί είναι παιδιά φονευθέντων από τους Βουλγάρους. Οι γονείς των μαθητών του Οικοτροφείου των σχολικών ετών 1910-11, 1911-12 και τα παιδιά τους μιλούσαν και το σλαβόφωνο (βουλγαρόφωνο) ιδίωμα χωρίς αυτό να επηρεάζει την ελληνική τους συνείδηση, γιατί ήσαν ακραιφνείς Έλληνες, και αυτό το απέδειξαν ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Η συμβολή των Οικοτροφείων στο εκπαιδευτικό έργο υπήρξε σημαντική για την ελληνοπρεπή μόρφωση των παιδιών αυτών. Ασφαλώς υπήρχαν και άλλοι υπότροφοι του Καζά Βοδενών γιατί και οι κατάλογοι των εκπαιδευτικών και λοιπών χορηγημάτων στο Ιστορικό Αρχείο του ΥΠΕΞ, πολλές φορές αναφέρουν τους φορείς που ελάμβαναν τα βοήθηματά χωρίς να καταγραφούν αναλυτικά τα ονόματα των υποτρόφων.

Πολλοί διαβάζοντας τα ονόματα των μαθητών του Οικοτροφείου Βοδενών και των υπολοίπων υποτρόφων, ασφαλώς θα ανακαλύψουν με συγκίνηση κάποιον πρόγονό τους, παππού, πατέρα, ή κοντινό συγγενή. Θα ήταν ενδιαφέρον μια ερευνητική εργασία για την πορεία και εξέλιξη τους αργότερα στην ελεύθερη πλέον Μακεδονία και την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ενδιαφέρον για την ίδρυση Οικοτροφείων κατά την υπόψη κρίσιμη περίοδο μέχρι το 1912 εκδηλώθηκε και για άλλες πόλεις και κωμόπολεις της Μακεδονίας (Βέροια, Δοϊράνη, Μπογδάντσα κ.ά.), που τελικά δεν πραγματοποιήθηκαν για διάφορους λόγους και κυρίως οικονομικούς²⁹. Για τη Βέ-

28. Ο.π.

29. Έγγραφο, ό.π.

ροια μάλιστα στο ανώτερο έγγραφο³⁰ υπάρχει ολόκληρη σελίδα από την οποία μεταφέρω τα εξής: *Βέρροια: Ἀποστέλλω πρόσοψιν καὶ κάτοψιν τοῦ ἐν θεμελίους μεγάρον, καὶ εἶναι μέγαρον τῶν Σχολείων Βερροίας. Μέχρι τοῦδε ἔχουσιν ἐξοδευθῆ 1.000 λίραι. Τὸ κτίριον θέλη περιλάβη ὅλα τὰ σχολεῖα Βερροίας πλὴν τοῦ Παρθεναγωγείου. Διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον ἀπαιτηθήσονται κατὰ λεπτομερῆ προὔπολογισμόν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Παιωνίδου λίραι 1800, πρὸς προσθήκην δὲ ἐνὸς πατώματος δι' Οἰκοτροφεῖον 50-60 Οἰκοτρόφων λίραι 800. Ἡ Κοινότης Βερροίας μόνον 100 λίρας ἔχει σήμερον διαθέσιμους διὰ τὸ κτίριον, καὶ ὡς ἔχουσιν τὰ κοινοτικά εἰς αὐτὴν φαίνεται ὅτι οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ νὰ αὐξήσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ τὸ κτίριον οὐδέποτε θὰ ὑψωθῆ, ἐκτὸς ἐὰν εὐρεθῆ γενναιόδωρός τις Βερροιεὺς, ὅπερ ἀπίθανον Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ τὸ Οἰκοτροφεῖον ἐπὶ τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς καὶ κατ' ἀνάγκην ἐὰν εὐρεθῶσι τὰ χρήματα ἐκ τοῦ Τσουφλείου ἢ ἄλλου κληροδοτήματος, τὸ Οἰκοτροφεῖον θὰ κτισθῆ εἰς ἄλλο μέρος...*

ΙΩΑΝΝΑ Τ. ΤΙΜΟΘΕΑΛΟΥ

30. Ο.π.

31. Ο.π.

SUMMARY

Ioanna Timotheadou, *Scholars from Kazas Vodenon.*

The Macedonian Stuggle lasted from 1870 to 1912. Bulgarian propaganda used all means available to attract the Slavian-speaking population to converting to Exarchy. Being deemed Bulgarian, they were main target, while actually the majority of this population was Greek. The Stuggle mainly took place on the educational and religious field and the Bulgarian government spent huge amounts of money to found schools in Macedonia, including Vodena. The Greek State in view of the danger of Bulgarian penetration, supported the Greek schools of Macedonia financially between 1869-86 through the «Association for promotion of Greek Education» and from 1887 and on through the «Committee for support of the Greek Church and Education». The payment of the teachers and the scholars was 4monthly on receipt that was validated by the Bishop of Vodena or the Thessaloniki Consul. This study has gathered the details of dozens of students from the Vodena Kazas, that were Greek State scholars and later became teachers and scientists. There is also presented the list of residents of the Oikotrofeio Vodenon, who were mostly orphans of parents either killed in action or murdered by the Bulgarians and received the hospitality of the foundation. These institutions, in their own way, also contributed to the educational procedure.

Υποτροφία

1889 / Άνω αριθ. μαθητοσύνης / α. Μανεδούρα / Επισκοπική σχολή /
Επιτροπή πρὸς ἐπίτευξιν Ἑλληνικῆς Ἑνωμένης καὶ Παιδείας / 16. Ἀπρ. 1911-Ε.Ε.

Ἀπόδειξις διὰ γράμ' ὀφειλῆς αἰρῆ (1)

Ὁ ὑποτροφόμενος Εὐστάθιος Βλοκκαῖος μαθητὴς
τῆς Α' τάξεως τῆς Γυμνασίου, ἔλαβον ὡρὰ τῆς ἑφορίας
τῆς ἑξαμηνιαίας σχολῆς τὴν ἀναφερόμενην γράμ' ὀφειλῆς (1)
ἀποδείξις ἑποφισίας μου διὰ τοῦ κτηνοῦ Μαρίνου καὶ Ἀ
πρίμου τῶν ἔτους 1889.

Ἐὰν ἀνο λ. ὀφ. 1. Ἐν Βοδενῶν τῆς 94^{ης} Μαΐου 1889

Ἐλάσθη πρὸς τὸν κ. Γ. Δουδ.

Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆ 13. Ἰουλίου 1889.

καὶ ὑποφω
οἶσιν
J. F. X. Μιλιου

Ὁ γερῶν
Εὐστάθιος Βλοκκαῖος.

1889 / Ανεκώτερος / α. Μακεδονία / Ενταξιστική χρηστήριση / Επιτροπή της ενόχου / Museum Fundation von Thessalon
 1889. Αρ. 77-Ε.

Αποδύει δια γέραν οδ γίρει οφιδ / 77.

Ο υπογραφομενος ταξιδιος Εργασιας
 μαθητης της Α. Λαζου του Κυριακου γαβ-
 ωραει της Εφοριας των Εγγυητων εχρηστα-
 των ανωτερω γέραν οδ γίρει οφιδ / 77
 εις την εφοριας μου δια του γίρειας Μαθη-
 ταις Παιδιων τον ετος 1889.

Εν Θεσσαλονικη 27 30^η Ιουνίου 1889

Ο Ταξιδιος
 Ενοτάριος Εφορευτικος

Τα: δυο λ. οθ.
 ελασσον περι του κ. Γ. Δαλι.
 Γεν. Προξενου της Ελλάδος
 εν Θεσσαλονικη τη 13 Βουλεμβε'ια 1889

Κετ εντερον
 ο Δαλι
 Γ. Γ. Μ. Δου

Γ^α
γ'-3

1889/ Αναρτήθηκε στην Μακεδονία. Επικυρώθηκε χορηγώντας
επιταγή από ειδικόν Έλληνα Έμπορο Πανόβλου / 102. Αρ. ΥΠ-ΕΣ

Ενώδης γ' διαζύγιον οδ. μίαν αρίδ (15)

Ο υπογραφομενος εξαίδητος Εργατονομικη
μαθητης Αδ. Α' Λυκείου του Γυμνασίου Γαβρο
πολαι' της εφορείας του Ελληνικου σχολειου
την ανωτέρω γίραν οδ. μίαν αρίδ. (17) αρι
ναι η υπογραφή μου δια' της μίανας γίρας
και ύψους του ε' του 1889

Ει Βοδενός 27³³ Αυγούστου 889

Ο Γαβρ
Ενώδης Εργατονομικη

Τα: δυν λ. αθ. /
13. Βουλγαρίας 1889

Και' εν' ονοματι
ο Γαβρ
J. F. X. Mislow